

Kincsek az értéktárakból

A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvényt 2012 tavaszán fogadta el az országgyűlés. A törvény értelmében a nemzeti értékek megóvandó értékek, azok azonosításában, rendszerezésében, adataik nyilvántartásba vételében és folyamatos frissítésében, gondozásában a megyei önkormányzatok működhetnek közre. A Nemzeti Értéktár alsó szintjét – ahol létrejöttek ilyenek – a települési értéktárak képviselik. Ezúttal is az értéktárakba felvett, ott nyilvántartott kincsek közül válogattunk.

Sváb emlékhely (Budapest XXII. kerület, Budafok-Tétény Értéktára)

A sváb emlékhely létrejöttének ötlete 2008-ban fogalmazódott meg a Nagytétényi Polgári Kör tagjaiban. A közadakozásból elkészült emlékmű alapanyagául szolgáló hatalmas (9,5 tonnás) mészköszikla a dorogi mészkőbányából került a nagytétényiekhez. A kerület önkormányzata a nagytétényi urnatemető mögötti területen adott lehetőséget a kifaragott emlékkő felállításra, egyben biztosította a hely díszkivilágítását is. Az emlékmű előoldala egy hajóorrot formál, amely a több mint háromszáz évvel ezelőtti betelepülésre utal (1711-ben hét sváb család lakott Nagytétényben). Hátoldalánál viszont egy vasúti vágányszakaszt helyeztek el, hogy az 1947. augusztus 25-i gyászos estére emlékeztessen, amikor a nagytétényi svábok marhavagonokba szállva voltak kénytelenek elhagyni szülő- és lakóhelyüket. Az emlékkő felállításakor annak közelében – Ulmból hozott termőföldbe – hársfát ültettek, amit az Emlékezés fájaként gondoznak. A kerületi Német Nemzetiségi Önkormányzat és a Nagytétényi Polgári Kör rendszeresen tart itt megemlékezéseket. Az emlékhely környékét az önkormányzat parkosította, játszótérrel, szabadtéri tornahellyel és csúszdaparkkal látta el.

Keresztúri Szlovák Asszonykórus (Budapest XVII. kerülete, Rákosmente települési Értéktára)

A kórus Linkéné Gács Éva vezetésével – Epress Rezsőné és az alapító tagok kitartó szervezési munkájának köszönhetően – 1996-ban alakult meg hivatalosan. Létrehozásához és működéséhez a helyi Szlovák Kisebbségi Önkormányzat biztosított megfelelő keretet. Az énekkar már alapítása évében megnyerte a Budapesti Népdalversenyt. A kórus tagjai szlovák asszonyok, akik jól ismerik a keresztúri szlovákok történelmét, hagyományait, népdalait, hiszen sorra keresték fel az idős dédszülő-

ket, nagyszülőket, szülőket, hogy a régi dalokat, szokásokat feljegyezzék, összegyűjtsék. 2007-ben a szakszerű feljegyzések elkészítéséhez, a dalok lekottázásához egy szakmai képzettséggel rendelkező unoka, Gácsi Éva pedagógus, énektanár fogott hozzá nagy lelkesedéssel. Évenként át tanította a gyerekeket a táncokra, mondókákra és az asszonyokat a szép éneklésre. Az általa szerkesztett kiadvány címe: „Keresztúrske hrd'ied'jovke – Keresztúri büszke lányok”. A Szlovák Asszonykórus munkáját az évtizedek során több képzett pedagógus, tánctanár is segítette. 2018-ban jelent meg Leskó-Dely Tercia „Rákoskeresztúri kincsesláda” című könyve, amelyben a kórus tagjai mint adatközlők szerepelnek. Az eltelt évek alatt egyre szélesebb körben váltak ismertté. Két hangkorongot is megjelentettek, a másodikhoz már kottás, szöveges kísérelő kiadvány is készült. Ennek segítségével bárki megtanulhatja az általuk gyűjtött keresztúri dalokat.

2015-ben Szarvason, a „Vo Víre Tanca – Táncforgatag” minősítő versenyen táncsoportjukkal bronz, majd ugyanabban az évben a KÓTA Országos Szlovák Nemzetiségi Népzenei Minősítő Seregszemlén, Píliszentkeresztben arany minősítést szereztek. Több évtizedes hagyományőrző tevékenységüket 2017-ben Nemzetiségünkért Díjjal, 2024-ben Rákoskeresztúrért Díjjal ismerték el.

Román ortodox templom (Battonyai települési Értéktár)

A battonyai román ortodox hitközség 1868-ban döntött úgy, hogy önálló templomot épít. A munkálatok 1869-ben kezdődtek el és 1872-re fejeződtek be. Az épület főbejárata előtt – 1873. október feliratú – szürke márványból készült, bizáncias stílusjegyeket mutató, három méter magas kőkereszt áll, amelyet 1983-ban újítottak fel. Valószínű, ekkor kapta a csiszolt műkő talapzatot. A templom egytornyos, egyhajós kialakítású. Dél-nyugati sarkában található a keresztelő helyiség. Az épület hossza huszonhat, szélessége tizenegy, a torony magassága a kereszttel együtt harminckét méter. Tornyt vörösrézrel fedték le. 1932-ben a kétegyházi Simonka Gy. (templomi festő) a belső teret bibliai jeleneteket ábrázoló képekkel festette újjá.

A templom legértékesebb része az oltári ikonosztázion, melyet 1908-ban egy oravicai szobrász és a Bánátban letelepedett karánsebesi olasz

Bartolomeo Delliomini készítette. Állványzata fafaragványokkal tagolt fal, amely nem tölti be a teljes szentélynyílást. Szerkezetében a gyulai „nagy román” templom ikonfalát követi. A képi díszítés négy zónába, illetve kazettába beépítve harminchét kompozícióból áll. A templom középtengelyében védőszentjének nagyméretű ikonja – Szent György a sárkánnyal – áll. Az „Isten Anya trónja” felett egy ugyancsak értékes, 1836-ban festett ikon található. Az oltárkompozíciók mellett figyelemre méltó a templom boltíves mennyezete, mely öt freskóval díszített, valamint a középen elhelyezkedő, csiszolt kristályos, függő gyertyacsillár is. 2010-ben jelentős jégkár érte a templomot, megrongálódott a tetőszerkezete és a homlokzata. Az épületet a helyi román kisebbségi önkormányzat szervezésében, részben közadakozásból újjították fel. A templom a gyulai román ortodox püspökséghez tartozik, mint önálló parókia.

I. világháborús hősök temetője (Nyíregyházi települési Értéktár)

Tizennégy nemzet katonái, közel háromezren nyugszanak az 1915-ben alapított temetőben. Magyarok, bosnyákok, csehek, horvátok, lengyelek, montenegróiak, németek, olaszok, oroszok, osztrákok, románok, szerbek, szlovákok, szlovének és ukránok alusszák itt örök álmukat. Jórészt azonosítottak, de vannak közöttük olyanok is, akiknek személye, neve mindmáig felderítetlen.

Az első világháború óriási emberáldozatokat követelő harcai során a frontról visszatérő vasúti szerelvények ezrével hozták az országba a sebesülteket. Ellátásukra a határhoz közeli nagyobb városokban szükségkórházakat rendeztek be. Nyíregyházán 1914 novemberében egy ötven épületből álló barakk-kórház építésébe kezdtek a huszárlaktanya közvetlen szomszédságában. Ez lett az Osztrák–Magyar Monarchia egyik legnagyobb hadikórháza, a 2700 ágyas úgynevezett Barakk-kórház. Ehhez a kórházhoz tartozott az 1915-ben megnyitott temető is, melyet 1916-tól Hősök temetőjének neveznek. „Az emlékhely nem véletlenül került a települési értéktárba. A hősök tettei ugyanis páratlan értéket képviselnek” – írja a sírkert hivatalos ismertetője. Önfeláldozásuk az áldozatvállalás legmagasabb foka – fogalmazott a helyről Róka Zsolt, a megyei temetkezési vállalat igazgatója. – Mindenképpen szükséges az, hogy a jelen és a jövő nemzedéke ezt az értéket és az érték képviselőjét, a temetőt megismerje. 2014-ben a ma már kegyeleti parkként működő temetőt felújították. A helyreállítás során kétszáznegyven síremléket cseréltek újra, háromszázat pedig helyreállítottak, új díszkaput építettek, megjavították a kerítést és rendbe tették a sétányokat.

Rózsavölgyi Márk munkássága (Bajai települési Értéktár)

Rózsavölgyi Márk (eredeti nevén Rosenthal Marcus) 1788 körül született Balassagyarmaton egy zsidó kereskedőcsaládban. Nyolcéves korától hegedülni tanult. Tizenkét évesen már önálló keresetéből folytatta zenei tanulmányait. Húszévesen a Magyar Színháznál lett hegedűs, az előadások zenei irányítója: a Magyar Színjatszó Társulat elsőhegedűse. 1810 körül már saját szerzeményeit is játszotta a híres Hacker-szálában.

1813-ban felmondta állását, mivel oroszországi koncertkörútra készült. Útközben azonban megállt Baján, ahol két nagyszerű hangversenyt adott. Itt ismerte meg Szlovák Henriettet, akit 1814-ben feleségül vett. Ezzel lemondott a további hazai és külföldi turnéjairól is. A városban sikeres zeneesteket adott, s a társasági életben is nagy megbecsülésben részesült. Rózsavölgyi Márk Baján a mai Madách utcában állt házban lakott, melyet 1817. április 17-én egy tűzvész műveivel, kottáival együtt elpusztított.

Ezután elköltöztek, de kalandos és vándorló élete során többször is lakott a városban, majd 1821 és 1833 között ismét Baján élt. Itt alkotta műveinek egy részét, illetve itt tartózkodásának élményei ihlették azokat. Rózsavölgyinek a nemzeti kultúra felvirágoztatásának idején nagy szerepe és hatása volt a magyar zenére, táncrea. A verbunkos zene egyik utolsó, igen magas színvonalú képviselője, „a csárdás atyja” volt. 1835-ben jelent meg a „Rózsavölgyi lassu csárdás”, melyet számos lassú- és gyors csárdásszerzeménye követett. A csárdás a verbunkos zene utolsó részéből, a frissből alakult ki, és az idegen táncok egyeduralkodó ellen folytatott küzdelemben nemzeti táncunk megtestesítője lett. 2010-ben a város Szentháromság térről kiinduló közterületét Rózsavölgyi udvarnak nevezték el, melyben emléktáblát is avattak a tiszteletére.

Csolnoki Német Nemzetiségi Vegyes Kórus (*Komárom-Esztergom vármegye Értéktára*)

A Csolnoki Német Nemzetiségi Vegyes Kórus 1951-ben alakult. Vezetőik *Meixner József*, *Reichenbach Ferenc*, *Seregi József* voltak. A kórus a megalakulása óta végzett tevékenységével, a magyarországi német nemzetiség nyelvének, dallamvilágának ápolásában elért eredményeivel, külföldi és hazai fellépéseivel, elnyert díjaival nemcsak a község, hanem az egész vármegye jó hírét is öregbítette.

1955-ben a magyarországi nemzetiségek kulturális ünnepén a német nemzetiséget a csolnoki kórus képviselte a MOM színháztermében tartott rendezvényen. 1970-ben nívódíjjal tüntették ki az együttest. 1972-ben felléptek a „Reicht brüderlich die Hand!” elnevezésű német nemzetiségi seregszemle pécsi országos döntőjében, és ugyanebben az esztendőben nagy sikerrel szerepeltek a Magyar Rádió népzenei fesztiválján.

A csoport többszöri megszakítással működött. 1986-ban újjászerveződött, és ekkor a zenei vezetést *Fódi János* zenetanár, karmester vette át. 2022-ben bekövetkezett haláláig a kórus az ő szakmai irányításával működött. Az énekkar szervezési, kapcsolattartási feladatait *Major Róbert* látja el.

1987-ben Siófokon, az Országos Nemzetiségi Gálán léptek fel, majd a következő évben megjelent a „Bei uns in Tscholnok” című nagylemezük. 1997-ben első alkalommal szerepeltek a németországi Jettingenben, a testvértelepülés meghívására. Részt vettek az Országos Nemzetiségi Népzenei Gálán, majd Arany Rozmaring kórusminősítést nyertek Tatabányán. 2001-ben megjelentették első hangkorongjukat. Vendégszerepeltek Ubstadtban, és második alkalommal léptek fel Jettingenben. A környei kórusminősítőn először kitüntetéses arany minősítést, majd újabb Arany Rozmaringot nyertek. 2004-ben a Kossuth Rádió „Népdalkörök pódiuma” című műsorában mutatták be a kórust, és felléptek a bonyhádi Landesfestival-on is. 2010-től több rangos egyházzenei hangversenyen is énekeltek. Részt vettek a „Csolnoki Sváb Lagzi” hagyományőrző rendezvényen is. 2011-ben „Glück auf!” című, bányászdalokat tartalmazó hangkorongjukat is megjelentették. 2021-ben megyei értéké nyilvánították a kórust.

Bogdán József, a papköltő (*Vajdasági Magyar Értéktár*)

Bogdán József (1956-2023) Zentán született roma származású, magyar nemzetiségű vajdasági katolikus pap, torontáltordai plébános, szentszéki bíró, történelmi ügyvezető, költő volt. Anyja huszonhét éves korában meghalt, testvéreivel Magyarokanizsára kerültek nevelőszülőkhöz, akik pénzért nevelték őket. Verték, éhezették őket, a lányokat pedig eladták, mert ez volt a szokásuk. Ő Nagybecskerekén a vasútállomáson érezte otthon magát. Már fiatal korában kedvelte a templo-

mokat. 1983-ban teológiai és filozófiai diplomát szerzett a horvátországi Diakováron. Pappá szentelték, és a Nagybecskereki Egyházmegye tagja lett.

Lelkészi hivatását a következő településeken látta el: plébános volt Nagybecskereken, Opován, Homokréven, Törökkanizsán, Tordán és Törzsudvarnakon, Fehértemplomon, Magyarcsernyén és Tamásfalván; kihelyezett lelkész Sztarcsován és Keveváran (1987); plébániai kormányzó Oroszlámoson; őszentsége kápolnájának lelkésze és a szegedcsanádi székeskáptalan tiszteletbeli kanonokja (2006-tól). A magyaron kívül cigányul, latinul, szerbül, románul, csehül és németül is jól beszélt, miseképes volt. Anyanyelvén szólt valamennyi hívéhez. Alapvető kötelességeként a drámaian apadó számú vajdasági magyarság lelki gondozásának terhe nehezedett rá. (Temesváron ő temette el az utolsó magyart.) Volt, hogy egész héten egymagában prédikált, de elképzelte, hogy tele van a templom hívőkkel. Az irodalom számára menekülés volt a hétköznapi szürke fellegek alól.

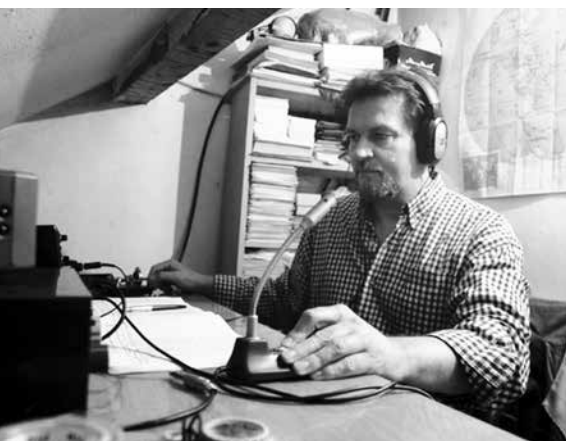
Haláláig tizennégy verseskötete, egy verses irodalmi dokumentumkötete és két szociográfiai munkája jelent meg. Kiemelkedő kultúraszervező tevékenységet is folytatott. Az Oroszlámoson alapított Kálmány Lajos Könyvtár és a Kálmány Lajos Művelődési Egyesület valamint a Kálmány Lajos Népmesemondó Verseny létrejötte fűződik a nevéhez. Ez utóbbit az újvidéki Magyar Tanszék tanárával, *Bányai Jánossal* szervezte meg. Munkásságát 2013-ban Magyar Érdemrend lovagkeresztjével, 2017-ben pedig Magyar Örökség Díjjal ismerték el.

Muity Sándor-emlékmű (*Mélykúti települési Értéktár*)

Muity Sándor, a mélykúti Alkotmány mezőgazdasági termelőszövetkezet akkori elnöke kezdeményezésére a téesz megépítette európai színvonalú fogathajtó pályáját, ahová versenyenként több ezren is ellátogattak. Szervezésében Mélykúton nemcsak országos, hanem nemzetközi versenyeket is rendeztek, amit utódai is folytatnak. Muity maga is versenyzett, és annak ellenére, hogy csak fél szemére látott, Ferenc fiával többször is megnyerték a csapatbajnokságot, 1975-ben pedig az országos négyesfogathajtó bajnokság egyéni számában – a később világversenyeket nyerő – *Bárdos Györgyöt*, *Fülöp Sándort*, *Fintha Gábort*, és *Abonyi Imrét* maga mögé utasítva szerezte meg az elsőséget. Emlékére állították a fogathajtó pálya előtt azt a juharfából, igényesen faragott – lovakkal, kerekekkel, hajtókkal és Muity arcmásával tarkított oszlopot (*Pálosi Mihály* faragóművész alkotását), melyet a város értéktárába is méltónak tartottak felvenni.

Provincs Ferenc rádió gyorstávírás eredményei (*Jászszentlászló helyi Értéktára*)

Provincs Ferenc 1974-ben, negyedik iskolásként ismerkedett meg a Morse-jelekkel. Négy évvel később már több járási, megyei távírás-versenyen szerepelt sikerrel. 1977-ben rádió-töbttusaversenyeken indult. Ennek versenyszámai: táviratok adása-vétele, rádióháló, lövészet, gránáthajtás, tájékoztató futás. 1981-ben már a gyorstávírás és a rádió-töbttusa válogatott keretének tagja lett. Az 1981-ben Bukarestben megrendezett Duna Kupán szerzett harmadik helyével tízéves magyar „éremtelenségi” sorozatot zárt le.

„Amikor felteszem a fülhallgatót, egy másik világ nyílik meg előttem” – mondta a Délmagyar vele készített interjújában. 2016-ban a Magyar Olimpiai Bizottság az olimpia programjában nem szereplő sportágak harmincöt legeredményesebb versenyzőinek egyikévé választotta. Az ezt megelőző évben Macedóniában megnyerte a gyorstávírás-világbajnokságot, 2018-ban Kazahsztánban is világbajnoki címet szerzett.

Hatamov híd (Zalaszentgróti települési Értéktár)

A négynyílású – két hídfőre és három középpillérre támaszkodó – kőből épült híd a *Batthyány* család XVIII. századi fa vámhídja helyén 1844-1846 között épült fel. Magyarország kiemelt műemléke. A visszavonuló német seregek a II. világháború során aláaknázták. 1945. március 28-án – mint sokáig hirdették – a felrobbantástól Havdam *Hatamov* szovjet felderítő törzsőrmester mentette meg élete feláldozásával. Tettének huszadik évfordulóján, 1965-ben a Zalaszentgróti Járási és Községi Tanács a hidat Hatamov hídra keresztelte, és ezt emléktáblával is megörökítette. Az ünnepi eseményre az egykori szovjet katona családját is meghívták. A Szovjetunió széthullása után kutathatóvá tett orosz katonai levéltárak tükrében kiderült, hogy a hadra kelt Vörös Hadsereg nevezett üzég nemzetiségű katonája valóban Zalaszentgróton vesztette életét, de nem március 28-án, hanem 29-én. Nem a hídra rakott robbanószerkezet égő kanócára vetve magát, hanem egy fahíd építése közben, aknátalálát következtében. Nem törzsőrmester volt, hanem őrmester, nem felderítő, hanem utászkatona. Ahogy mondani szokás: „a többi stimmel”. Nem ő mentette meg a kőhidat... Azaz, hogy mégis. Csak nem 1945-ben, hanem az 1970-es években, mivel a híd neve és az emléktábla, no meg a lakossági felháborodás segített abban, hogy több más öreg hídtól eltérően az itteni elkerülte a lebontást. Talán ezért is hálásak neki a helybeliek. Emléktábláját ugyan a rendszerváltást követően levették, de a város értéktárába ezt a jeles műemléket „Hatamov híd – zalaszentgróti kőhíd” néven jegyezték be.

HRS-vasúti kézi jelzőlámpa (Szigetszentmiklósi települési Értéktár)

A HRS-vasúti kézi jelzőlámpa Pest megyében, Szigetszentmiklóson a HRS-Traffic Kft. által fejlesztett, speciális vasúti üzemre alkalmas, korszerű kézi jelzésadásra szolgáló berendezés. A termék fejlesztése *Hájas Róbert Sándor* cigány származású közlekedésmérnök nevéhez fűződik, akit roma példaképnek is jelöltek. „Az egyik oldalon szeretném megmutatni a társadalomnak, hogy a romák között is van »kakukktojás«. Nyilvánosan is felvállalom a származásom, szeretném, ha a romák rossz társadalmi megítélése változna” – nyilatkozta egy interjúban. Az általa kifejlesztett termékcsoportot valamennyi hazai vasút-vállalat használja, ugyanis Magyarország egyetlen vasúti lámpakészítő családi vállalkozásának készítményei. Mára már a „HRS” brand lett a kötőpályás szakterületen. A 2010 óta folyamatosan fejlesztett terméknek jelenleg kilenc típusát gyártják Szigetszentmiklóson elemes és akkumulátoros kivitelben. Jelenlegi fejlesztés révén a nemzetközi vasúti elvárásoknak is megfelelő típus készült. Számos külföldi – cseh, szlovák, lengyel és román – vasúttársaság is érdeklődik a termék iránt.

Szigetszentmiklós város Ifjúsági, Sport és Társadalmi Kapcsolatok Bizottsága 34/2014 (IV.17.) számú határozatával döntött úgy, hogy a vasúti kézi jelzőlámpát, mint Szigetszentmiklóson található, „ipari és műszaki megoldások szakterület” szerinti osztályba tartozó nemzeti értéket felveszi a város települési értéktárába. Egy évvel később a Pest megyei Értéktárba is felkerült.

(h)

